

گزیده‌ای از:

فهرستواره اسناد خاندان سادات میرعماد (ساکن قریه علی آباد میر واقع در کجور مازندران)

امین نعیمائی عالی*

مقدمه:

نگارنده، در طی چند سال کنکاش و پژوهش دربارهٔ اسناد تاریخی و نسخه‌های خطی موجود در منطقه غرب مازندران، اسناد تاریخی قابل توجهی را از مجموعه‌های موجود در خاندانهای کهن منطقه کجور کشف و شناسایی نموده است که از جمله یکی از این مجموعه‌های مهم و معتبر، بخشی از اسناد تاریخی خاندان سادات میرعماد است که احتمالاً از اوایل عصر صفویه و قطعاً از عصر شاه عباس اول در قریه علی آباد میر واقع در بلوک (دهستان) خیر رودکنار از توابع کجور مازندران سکونت داشتند.

اگرچه ما از همه اسناد و آثار مکتوب این خاندان اطلاع دقیقی نداریم، مع الوصف از وجود یک مجموعه از اسناد این خاندان نزد جناب آقای سید علی حسینی کجوری که در عصر ما از بزرگان این خاندان جلیل‌القدر است، مطلع شدیم و جناب حسینی با نهایت تواضع و بزرگواری، کلیه اسناد در اختیار خود را برای مطالعه به اینجانب سپردند که در ادامه ضمن اشاره به نکاتی درباره پیشینه و نسب این خاندان، نکاتی را درباره کم و کیف این اسناد به اجمال یادآوری می‌نمائیم و سپس فهرستواره‌ای از اسناد موجود خاندان مذکور را که در اختیار آن بزرگوار می‌باشد، ارائه می‌نمائیم. اگرچه ارزش و اهمیت پژوهشی اسناد موصوف بیش از آن است که به این فهرست محدود گردد و امید است که در شماره‌های آتی پیام بهارستان، به

* کجور پژوه و آرشیویست اسناد کجور و مازندران

مرور برخی از اسناد مهمتر این مجموعه، از جمله نسب نامه خاندان سادات میرعماد را نیز به صورت تصویر و متن به همراه سایر توضیحات ضروری منتشر سازیم.

ضمناً با رایزنیها و مذاکراتی که در حال انجام است، امید است که در آینده ای نزدیک زمینه ها و امکانات لازم برای انتشار همه اسناد این مجموعه به صورت کتابی مستقل به همراه تاریخ و انساب این خاندان فراهم گردد.

اصل و نسب خاندان سادات میرعماد:

سرزمینهای دیلم، رویان و طبرستان از عصر امویان یکی از پناهگاههای مهم علویان و سادات در ایران بود که از جور خلفای اموی و عباسی و عمال آنها به این مناطق کوهستانی که عمدتاً صعب العبور و دور از دسترس آنها بود، پناهنده می شدند. ادامه این روند و پذیرش داوطلبانه دین اسلام از سوی مردم این مناطق که عمدتاً به ارشاد بزرگان سادات مهاجر و پناهنده انجام گرفت، موجب تقویت جایگاه علویان در بین مردم این مناطق شد. به نحوی که در اواسط قرن سوم هجری مردم رویان و طبرستان به رهبری سادات زیدیه که در تاریخ به علویان طبرستان شهرت یافته اند، بر علیه عمال و حکام عباسی قیام نموده و خود را از قید ظلم و جور آنها رهایی بخشیدند. از این روی، سرزمین رویان نیز که بین دیلم و طبرستان قرار داشت، در قرون اولیه اسلامی یکی از پناهگاههای علویان و اولین خواستگاه قیام علویان در تاریخ تشیع و ایران حائز کمال اهمیت است.

با توجه به این پیشینه، شخصیت های مختلفی از سادات حسنی و حسینی به این منطقه مهاجرت نموده و در شهرها، قصبات و آبادیهای این مناطق به ارشاد مردم پرداخته و همواره مورد احترام و توجه اهالی این مناطق بودند. کثرت امامزاده های موجود در آبادیهای مختلف شمال ایران که در اصل مقابر و آرامگاههای شخصیتهای برجسته و متنفذ این سادات والامقام است، مؤید جایگاه و نفوذ معنوی آنها در مردم آن اعصار و نشانه هایی از وقایع آن دوران است.

این سادات در اغلب شهرها و ولایات شمالی ایران پراکنده بودند و منطقه کجور نیز که علاوه بر مرکزیت سیاسی ولایت رویان، از جمله بزرگترین شهرهای کوهستانی طبرستان بود، گروههایی از این خاندانهای سادات را در خود پذیرا بود که خاندان سادات میرعماد یکی از آنها است.

به استناد اسناد تاریخی کهن موجود در این خاندان، سادات میرعماد از دوران صفویه در قریه علی آبادمیر که یکی از قرای معظم و مهم کجور در منطقه ساحلی و بلوک خیر رود کنار بود سکونت داشتند. بر اساس نسب نامه کهنی که در این خاندان موجود است، این سادات، از سادات حسینی صحیح النسب و از اعقاب حسین اصغر یکی از فرزندان امام سجاد (ع) می باشند.

بنا به نوشته جمال الدین احمد ابن عنبه مؤلف کتابهای عمدة الطالب فی انساب ایطالب و فصول الفخریه، حسین اصغر دارای پنج فرزند ذکور بود که سومین فرزند وی موسوم به علی بوده و او نیز سه فرزند ذکور موسوم به عیسی الکوفی، احمد حقیقه و موسی حمصه داشت. و خاندان سادات میرعماد مذکور، در واقع از اعقاب احمد حقیقه بودند که وی نسل پنجم بعد از امام علی (ع) است.

ابن عتبه درباره نوادگان حسین اصغر ابن امام زین العابدین (ع) می نویسد: «... و نسل او بسیار است و در حجاز و عراق و شام و مغرب و بلاد العجم می باشند و ایشان از پنج پسرند: عبید الله الاعرج، و عبد الله، و علی و ابی محمد الحسن و سلیمان»

هم او درباره فرزندان علی ابن حسین اصغر می نویسد: «و نسل علی ابن الحسین الاصغر سه پسرند: عیسی الكوفی، احمد حقیقه و موسی حمصه ... از نسل موسی حمصه: ابوالقاسم الحسین الكعکی بن الحسن بن محمد بن الحسن بن موسی حمصه نسل دارد. و از نسل احمد حقیقه: موسی الحقیقی بن احمد بن عبدالله بن الحسن بن علی بن احمد حقیقه نسل دارد. و نسل عیسی الكوفی بن علی بن الحسین الاصغر بسیارند ...» (ص ۱۶۹ و ۱۷۰، الفصول الفخریه)

درباره تفصیل انساب این خاندان، نسب نامه معظمی وجود دارد که در اوایل عصر صفویه در کربلا نوشته شده و توسط علمای انساب آن عصر از جمله حسن بن حسین بن مساعد الحسینی الکربلایی و موسی بن حسن بن مساعد کربلایی و محمد بن حسین طالقانی و ... مورد تأیید قرار گرفت. در این نسب‌نامه، ضمن درج انساب پیامبر اکرم (ص) و امام علی (ع) تا حضرت آدم، انساب این خاندان از آن زمان تا اوایل عصر صفویه درج شده است. و از آن زمان تا اواسط عصر پهلوی نیز اسامی اغلب اولاد ذکور شاخه های مختلف این خاندان توسط علمای مناطق کجور و کلارستاق ثبت و مراتب سیادت آنها تأیید شد. با توجه به مفصل بودن موضوع نسب نامه مذکور، فعلاً به همین مقدار بسنده نموده و معرفی، شرح و نقل متن آن را به مقاله‌ای مستقل که در شماره‌های آتی درج می شود، موکول می نمائیم.

مجموعه اسناد خاندان میرعماد کجور:

بخش قابل توجهی از اسناد این خاندان هم اکنون در اختیار جناب آقای سید علی حسینی کجوری از بزرگان این خاندان قرار دارد. بر اساس بررسی ها و مطالعات مقدماتی اسناد این خاندان به شرح ذیل قابل طبقه بندی است:

الف) تعداد اسناد:

اسناد این مجموعه به بیش از ۲۰۰ نسخه بالغ می گردد که به لحاظ قدمت و تاریخ کتابت و ادوار تاریخی به شرح ذیل می باشد:

- ۱- اسناد عصر صفوی، ۱۵ نسخه.
- ۲- اسناد عصر افشاریه و زندیه، ۲۵ نسخه.
- ۳- اسناد عصر قاجار، حدود ۹۰ نسخه.
- ۴- اسناد عصر پهلوی، بیش از ۷۰ نسخه.

ب) موضوع اسناد:

اسناد این مجموعه به لحاظ موضوعی و محتوا از تنوع زیادی برخوردار است و تقریباً از همه انواع اسناد در آن دیده می شود. مهمترین موضوعات اسناد این مجموعه عبارتند از: نسب نامه، مبیعه نامه خرید و

فروش املاک و مراتع، اجاره نامه املاک و مراتع، استشهاد و استعمال از علما و معتمدین محلی، تقسیم نامه املاک و اموال، سیاحه و لیست دارایی افراد برای تقسیم بین ورثه، فرامین شاهان، احکام حکام محلی، قرار مالیات و مالوجهات آبادیها و زارعین، رسید دریافت مالیات و وجوهات دیوانی و مواجب، مکاتبات مربوط به قشون و سربازان، نامه های اداری و دوستانه، تأیید سیادت و نسب سادات، توصیه نامه و سفارش به حکام و رجال و عمال محلی مبنی بر رعایت حال آنها، احکام معافیت از پرداخت مالیات و عوارض دیوانی، وصیت نامه، هبه نامه و سایر اسناد مشابه است که در ادامه به جزئیات بیشتری از آنها اشاره خواهد شد.

فهرست اجمالی اسناد خاندان میرعماد:

با توجه به اینکه در نظر است که فهرست نسبتاً مختصری از اسناد مذکور ارائه گردد در ذیل اجمالاً چهارچوب این فهرست بیان می شود. فهرست مذکور به ترتیب شامل، موضوع سند، قطع و اندازه آن بر حسب میلیمتر، زبان متن، نوع خطوط، رنگ مرکب، نام کاتب و تاریخ قطعی یا احتمالی کتابت است. در ذیل فهرست اسناد مذکور بر اساس این چهارچوب از نظر خوانندگان محترم خواهد گذشت:

سند شماره ۱ - نسب نامه خاندان سادات میرعماد ساکن علی آباد میر کجور مازندران از آغاز تا اواسط عصر پهلوی، در قطع ۲۷۰ - ۲۸۵ × ۴۰۰ میلیمتر، به زبان فارسی و عربی، به خطوط ثلث، نسخ، نستعلیق، شکسته و تحریری معمولی، با مرکب مشکی و قرمز، به خط بیش از ۵۰ نفر از علمای منطقه، فاقد تاریخ کتابت: بخشهای مختلف سند از اوایل صفویه تا اواسط عصر پهلوی در ادوار مختلف بر حسب ضرورت متن آن نوشته و توسط علما مهر گردید.

سند شماره ۲ - مبیعه نامه مرتع جیردوشک از توابع قریه خوسکان واقع در پنجکرستاق کجور بین خاندانهای خوسکانج و شیر، در قطع ۲۸۹ × ۱۲۸ میلیمتر، به زبان فارسی، به خطوط نستعلیق و نسخ تحریری معمولی، با مرکب مشکی، به خط قاضی محمد رویانی و علمای دیگر کجور، کتابت در سالهای ۱۰۲۱ ق، ۱۰۵۲ ق و ۱۱۵۹ ق.

سند شماره ۳ - مبیعه نامه مرتع جیردوشک از توابع قریه خوسکان واقع در بلوک پنجکرستاق کجور بین خاندانهای دیو و شیر، در قطع ۲۸۷ × ۱۳۵ میلیمتر، به زبان فارسی، به خطوط نستعلیق و نسخ تحریری معمولی، با مرکب مشکی، به خط چند نفر از قضات و علمای کجور در سالهای ۱۰۳۳ ق، ۱۰۵۲ ق و ۱۱۵۹ ق.

سند شماره ۴ - استشهاد و استعمال محلی ورثه میرمحمد شیرج از معتمدین و بزرگان کجور درباره اقامت و املاک آبا و اجداد خود در بلوک خیر رودکنار کجور، در قطع ۱۴۸ × ۲۹۰ میلیمتر، به زبان فارسی، به خطوط نستعلیق و شکسته، با مرکب مشکی، به خط قاضی محمد تقی ابن مولانا روحی رویانی، فاقد تاریخ کتابت، به احتمال زیاد بعد از سال ۱۰۴۴ ه ق کتابت شده باشد.

سند شماره ۵ - قرار مالیات و مالوجهات سالیانه قریه علی آباد بلوک خیر رودکنار کجور، در قطع ۴۱۵ × ۱۶۹ میلیمتر، به زبان فارسی، به خطوط نستعلیق، شکسته و سیاق، با مرکب مشکی، به خط میرزا علی مستوفی، به تاریخ ربیع الاول ۱۰۵۵ ق.

سند شماره ۶ - مبیاعه نامه مرتع جیردوشک بین خاندانهای کیخسرو و هرج، در قطع ۴۰۰×۱۸۵ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق و شکسته، با مرکب مشکی، کاتب قاضی محمد تقی ابن مولانا روحی رویانی و چند نفر دیگر از علمای کجور، کتابت در سالهای ۱۰۵۶ ق، ۱۱۵۹ ق و ۱۲۵۳ ق.

سند شماره ۷ - پیشینه املاک و اراضی قریه دهگری کجور و قرار اجاره آن بین خواجه عزالدین و میرعماد، در قطع ۵۸۸×۱۴۷ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط شکسته، با مرکب مشکی، به خط یکی از قضات کجور، در سال ۱۰۸۵ ق.

سند شماره ۸ - مبیاعه نامه املاک قریه پیده بلوک زانوس رستاق و موسی آباد خیررودکنار کجور بین خاندانهای کوچ و دیو، در قطع ۳۷۶×۱۵۸ میلیمتر، به زبان فارسی به خط نستعلیق و شکسته، مرکب مشکی، به خط قاضی کاظم کجوری، در سال ۱۰۹۲ ق.

سند شماره ۹ - مبیاعه نامه بیع شرط املاک خاندان هرج در قریه ساس بلوک پنجکرستاق کجور، در قطع ۴۰۵×۲۲۰ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق، با مرکب مشکی، به خط قاضی محب علی ابن محمد تقی کجوری، در سال ۱۱۰۳ ق.

سند شماره ۱۰ - رونوشت استشهاد اهالی قرای موسی آباد، علی آباد، سنبله جاران و زورآزما و دیگر قرای بلوک خیره رودکنار کجور درباره چشمه های آب شهر کلا که محل مناقشه و دعوی آنها با طایفه کیا مکارج سنگ تجن بود، در قطع ۲۸۸×۱۸۰ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط شکسته و نستعلیق، با مرکب مشکی، احتمالاً به خط قاضی فرج الله کجوری، فاقد تاریخ کتابت، احتمالاً بعد از سال ۱۱۰۳ ق کتابت شده است.

سند شماره ۱۱ - رونوشت مبیاعه نامه اراضی و شلتوک زار متعلق به پاشا منوچهر در قریه موسی آباد خیر رودکنار کجور و فروش آن به ملا علی ولد ملا ذوالفقار دیو موسی آبادی، در قطع $۲۷۲ \times ۱۸۳ +$ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق شکسته، با مرکب بنفش، نام کاتب ندارد، تاریخ کتابت ندارد، رونوشت مربوط به اواخر دوران قاجار.

سند شماره ۱۲ - رونوشت مبیاعه نامه املاک خاندان پاشای قریه موسی آباد بلوک خیر رودکنار کجور خریدار ملا مصیب ولد ملا علی دیو، در قطع ۲۸۵×۱۸۵ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق و شکسته معمولی، مرکب مشکی، نام کاتب ندارد، رونوشت اواخر عصر قاجار، متن اصلی ۱۱۲۲ ق.

سند شماره ۱۳ - مبیاعه نامه چراگاهها و مراتع ایله کر، ایله کر پشته، رمه سی و واکندسی از توابع قریه گندیس کلا بلوک پنجکرستاق کجور بین خاندانهای گندیس و بنا، در قطع ۴۱۰×۲۲۰ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نسخ، نستعلیق و شکسته، با مرکب مشکی، کاتب قاضی قنبر علیا کجوری و چند نفر از علمای کجور، تاریخ کتابت نسخه اولیه، احتمالاً در سال ۱۱۳۰ ق و مبیاعه نامه های ظهر آن به تاریخهای ۱۱۵۹ ق، ۱۱۸۸ ق و ۱۱۹۹ ق.

سند شماره ۱۴ - مبیاعه نامه چراگاه میان کیل از توابع قریه گندیس کلا بلوک پنجکرستاق کجور بین خاندانهای گندیس و بنا، در قطع ۳۷۳×۲۰۵ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق و نسخ، با مرکب مشکی، کاتب قاضی قنبر علیای کجوری و علمای دیگر، در سالهای ۱۱۳۰ ق و ۱۱۶۲ ق.

سند شماره ۱۵ - مبیعه نامه مرتع شاه پنو بین خاندانهای شیرج درزی کلا و سادات علی آباد خیر رودکنار کجور، در قطع ۲۰۴×۱۴۰ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نسخ و نستعلیق معمولی، با مرکب مشکی و قرمز، کاتب قاضی صالح کجوری، در سال ۱۱۳۹ ق.

سند شماره ۱۶ - مبیعه نامه املاک قریه نیرنگ بلوک کران کجور بین خاندانهای آهنگر، سادات علی آباد و خاندان وردان لشکنار، در قطع ۲۳۲×۱۲۳ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق تحریری، با مرکب مشکی، به خط دو نفر از قضات کجور، در سالهای ۱۱۳۹ ق و ۱۱۴۲ ق.

سند شماره ۱۷ - رونوشت مبیعه نامه رودخانه خونی ماشلک بین خاندانهای آهنگر و سادات علی آباد میر کجور، در قطع ۲۰۹×۱۷۰ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق و شکسته معمولی، مرکب مشکی، فاقد نام کاتب، در اواخر عصر قاجار، متن اصلی کتابت ۱۱۴۱ ق.

سند شماره ۱۸ - مبیعه نامه چراگاه شاه پنو بین خاندانهای شیرج درزی کلایی و سادات علی آباد میر، در قطع ۳۲۰×۱۹۵ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نسخ، مرکب مشکی، کاتب قاضی محمد صالح کجوری در سال ۱۱۴۶ ق.

سند شماره ۱۹ - مبیعه نامه مراتع و چراگاههای لوچال و اسب سم بین خاندانهای خواجه و سادات علی آباد میر، در قطع ۲۲۵×۱۴۶ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط شکسته، با مرکب مشکی، احتمالاً به خط مهدی خان ولد خواجه محمد صادق در سال ۱۱۴۹ ق.

سند شماره ۲۰ - مبیعه نامه مرتع میان کیل از توابع قریه گندیس کلای پنجکرسناق کجور بین خاندانهای گندیس و بنا، در قطع ۲۹۲×۱۵۷ میلیمتر، به زبان فارسی، به خط نستعلیق، با مرکب مشکی، کاتب قاضی علی نقی کجوری و دیگران، در سالهای ۱۱۵۱ ق و ۱۱۶۲ ق.

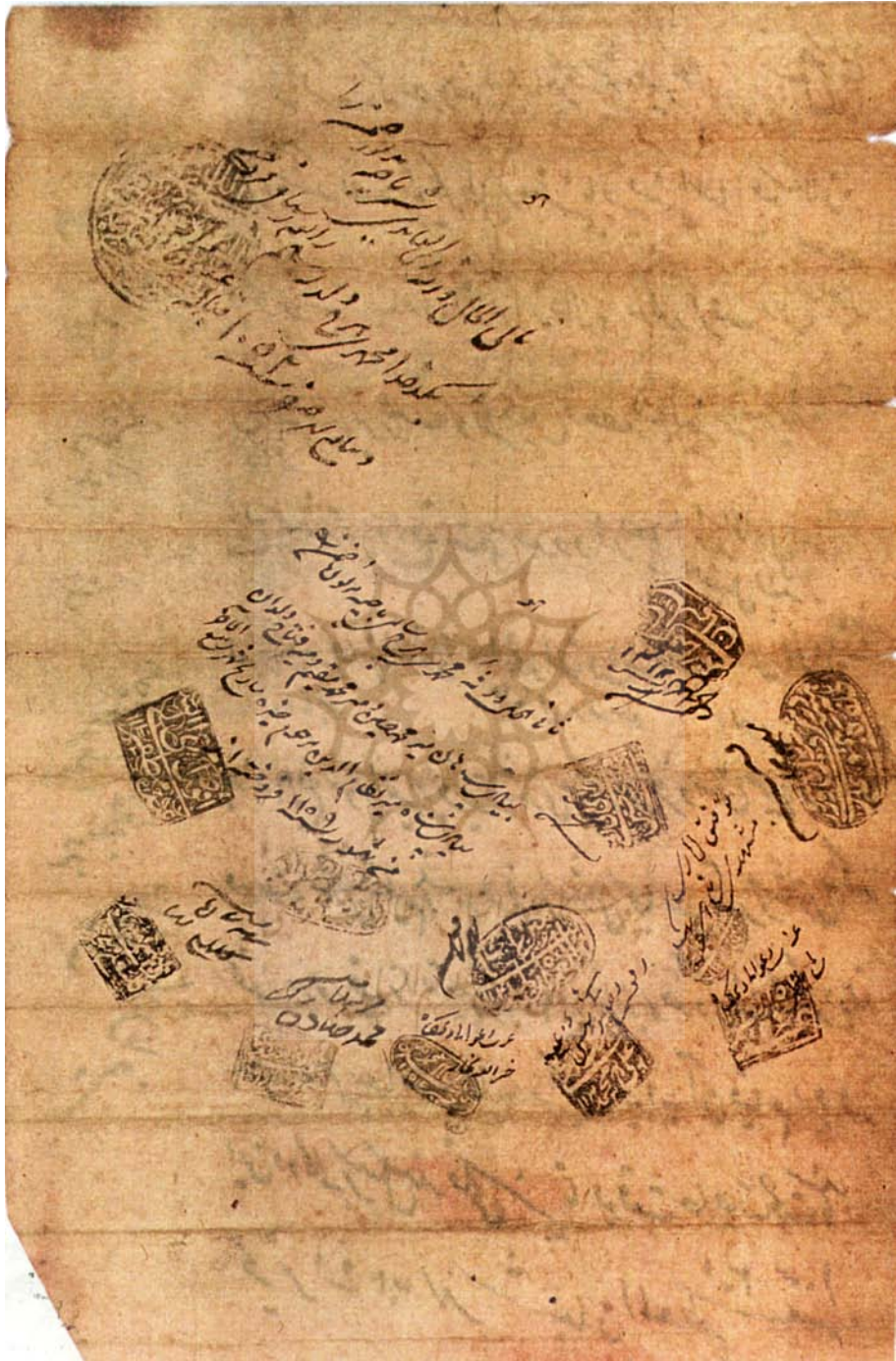
سند شماره ۲۱ - مبیعه نامه چراگاه و مرتع شاه پنو بین افراد خاندان سادات علی آباد میر، در قطع ۳۰۰×۱۱۹ ، زبان فارسی، به خط نستعلیق و شکسته معمولی، مرکب مشکی، کاتب یکی از علمای کجور، در سال ۱۱۵۶ ق.

سند شماره ۲۲ - مبیعه نامه مراتع ایله کر، ایله کر پشته، رمه سی و واکنده سی از توابع قریه گندیس کلای کجور بین خاندانهای بنا و کیا مکارج و غیره، در قطع ۴۱۰×۲۲۰ میلیمتر، زبان فارسی، به خط نسخ، با مرکب مشکی، کاتب قاضی مظفر فیروزآبادی کجوری و دیگران در سالهای ۱۱۵۹ ق، ۱۱۸۸ ق و ۱۱۹۹ ق.

سند شماره ۲۳ - مبیعه نامه مراتع ایله کر، ایله کر پشته، رمه سی و واکنده سی از توابع قریه گندیس کلای کجور بین خاندانهای بنا، گندیس و شیرج کجور، در قطع ۳۲۵×۱۹۹ میلیمتر، به زبان فارسی، به خطوط نسخ، نستعلیق و شکسته، با مرکب مشکی، کاتب قاضی ملا مظفر فیروزآبادی کجوری و دیگران، در سالهای ۱۱۵۹ ق و ۱۱۸۱ ق.

بسم الله الرحمن الرحيم و به استعین
الحمد لله الذي جعل البيع والشراء مخرجاً للرزق والصلوة
والسلام على خير خلقه محمد وآله اجمعين اما بعد يا عباد الله
مقاله آنست که بفروختن بیایه صحیح شیخ عماد کلین بن شمس
جلو و شد نصفه که یکرطل روغن باجیه منزه اعمال خوشکان
و بخیر برب زن زرکه از کلین مذکور گرفت زین العابدین
بن خضر شیر بر صفت و طریقین و عقد مسایع صحیح شیخ عماد کلین
بایع و مشتری واقع شد حدود اربعه الحد الاول مرصع
الحد الثاني مرصع الثالث مرصع الحد الرابع مرصع
بر او بایع مومنی الیه و بخیر مشتری را الیه فروختن صحیح و خیرین
درست شد علی بن سلیم و سلم عرفی و سلم علی بن محمد آمد و مشتری مذکور
شمن مذکور فیه را تسلیم نمود و بایع خان بر خود گرفت که اگر دین
باجیه مدعی پیدا شود کاینجا مکان جواب آن قیام رود
این دو کلمه بر سبیل نذر قلم تا بوقت حاجت حاجت باشد
تحریر آنست ۲۲ لیله شعبان المعظم ۲۱ سنه ۱۰۲۱

نمونه‌ای از اسناد خاندان سادات علی آبادمیر در سنه ۱۰۲۱ق

الحمد لله الذی اصم البصیر و جم الغضب والربط صل الله علیه واله
 اما بعد انکه بزودت غزوات رض الدین ابونعمان و الدین ابونعمان
 روغن بوزن قصبه کبر ساجات حساب علم غیرین حضرتش بر منصف و کوشک
 واقع در ملک حکم رساناق از زمین چکان سلسله هزار و پانصد و ساراکار
 نصفه بوضعی رو بنیت لاصل هزار و هصد و پنجاه دینار موصوف با صفت
 مسطور اوقلم باقیمه کمال و کمال کمال و کمال کمال رض الدین ابونعمان
 مشا را الیه و ضمه بود تا احوال رض الدین مدلول بر علم غیره و ضمه کل
 باقیمه مذکور محارفات قبیله به پیشگام و غیره با متصل به باقیمه
 اف و بجز گمانه الملوین و غیره با متصل بود و خانه و فیما بین باقیمه
 و مشرف از بوی صیفه عقد میانیتم مشرف را باقی قبول و قبض و اقبالی
 در تیره وقت و تعلیق و تمسک و نظریه قبل القوم و توفیق ابد القوم
 شد و باقیمه مشرفان در کمره و خود کایان من کمان گرفت
 نسبه اوست نسبه اوست نسبه اوست نسبه اوست نسبه اوست
 شمس و کمال و کمال و کمال و کمال و کمال و کمال و کمال و کمال
 نسبه اوست نسبه اوست نسبه اوست نسبه اوست نسبه اوست
 این دو کلمه حلاله قدسیه نامند اما جهت محبت صلوات
 کحرار ۲ شهر رجب الاولیاء فلیتمه تلخیص و الف

نمونه‌ای از اسناد خاندان سادات علی آبادمیر در سنه ۱۰۳۳ق

پیام بهارستان / ۲۵، ۱، ۳ / ش ۱ / بهار ۱۳۸۸

